

Fabra i Alcover: hi ha alguna cosa més a dir-ne quant a l'ús del lèxic?¹

MARIA PILAR PEREA
Universitat de Barcelona

1. INTRODUCCIÓ

La contraposició entre Pompeu Fabra i Antoni M. Alcover s'ha assuaujat amb el pas del temps a causa de la constatació d'una certa complementarietat en relació amb llur actitud envers la llengua. Tanmateix, és interessant de donar compte de diversos elements de contraposició, els quals es manifesten també, actualment, en oposar dialectes i llengua estàndard tant en l'àmbit de la gramàtica com en el del lèxic. L'aportació fabriana als estudis gramaticals és inqüestionable, i el mateix Alcover va afirmar, fins i tot en els moments en què va experimentar un rebuig més accentuat per part de l'IEC i de la política catalanista, que «En Fabra per mi és lo millor gramàtic que ha tengut Catalunya i un dels millors filòlegs catalans» (*Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* (BDLC), vol. XI, 1920, p. 273). Pel que fa al lèxic, la tria de Fabra respon, a grans trets, a quatre característiques: la preponderància de la varietat pròpia, l'absència de termes dialectals, el bandejament de castellanismes i la preferència pels gallicismes.

Aquest treball vol examinar, a partir de les referències que, sobre el lèxic, apareixen al BDLC, fins a quin grau s'acompleixen les característiques esmentades en l'obra lexicogràfica fabriana. La documentació procedeix de les anomenades «Notes dialectals», que van aportar els col·laboradors alcoverians, i també de diversos articles on Alcover qüestionava la genuïtat de les propostes que es feien en aquells moments per donar forma al que havia de ser el diccionari normatiu.

1. Aquest treball s'adscriu en el projecte FFI2010-18940 (subprograma FILO), finançat pel Ministeri de Ciència i Innovació.

Es partirà de l'anàlisi de setze mots tant de caràcter general com diatòpic. El contrast amb les informacions que, sobre aquests termes, apareixen en altres reculls lexicogràfics permetrà d'arribar a unes determinades conclusions.

L'estudi es divideix en cinc parts. A més de l'apartat introductori, el segon apartat descriu el lèxic seleccionat; el tercer localitza els termes analitzats en la primera edició del *Diccionari general de la llengua catalana* (DGLC) i també en altres fonts lexicogràfiques; el quart apartat examina els criteris de selecció lèxica de Fabra a partir dels mots analitzats; el cinquè, en darrer lloc, recull les conclusions.

2. EL LÈXIC EXAMINAT

A partir del 1911, Alcover comença a publicar en el BDLC articles expositius relacionats amb el lèxic i dona també veu als col·laboradors, els quals comenten els mots que el manacorí usa o proposa, o aporten informacions lingüístiques dels indrets on viuen. L'estudi del vocabulari es clou, durant la primera etapa d'aquesta obra, els anys 1925 i 1926, amb diversos treballs de Francesc de B. Moll, els quals fan un èmfasi particular en l'etimologia.

Els mots seleccionats en aquest treball i que apareixen en el BDLC durant aquest període de quinze anys tenen característiques i motivacions diverses. Es tracta de *femada*, *tomar*, *report*, *carnet*, *boldró*, *ajornar*, *flairar*, *quedar* i *viuda*, pel que fa als termes de caràcter general; i de *xampar*, *taba*, *lluc*, *empomar*, *turriburri* i *panoli*, pel que fa al lèxic dialectal.

En alguns casos, la crítica que reben alguns dels mots esmentats és el seu origen francès i la tendència a acollir-los sense gaire miraments (vegeu, per exemple, «¡Per amor de Deu aqueis galicismes!» (BDLC, vol. VII, 1912-1913, p. 396)). En d'altres, tot i que Alcover comparteix amb Fabra la necessitat de bandejar els castellanismes, es mostra crític amb la tendència a desestimar els mots catalans acabats en *-o* pel seu origen presumptament castellà (vegeu «Els noms acabats en *-o* àtona dins el català» (BDLC, vol. XI, 1920, p. 238-240)).

Cal destacar que els estudis lèxics de caràcter monogràfic que Alcover desenvolupa estan sempre ben documentats i avalats per la consulta de diccionaris i de fonts romanístiques de primer ordre. Aquest fet, però, no es troba en Fabra, llevat de les referències que apareixen en casos molt concrets a les *Converses filològiques*. Vegeu, per exemple, *mensual* (CF 480) o *destret* (CF 568).

Els mots seleccionats són els següents:

2.1. Femada² Un dels primers mots que Alcover analitza extensament és *femada*, l'ús del qual, amb el sentit de 'adob', tant fent servir excrements com

2. BDLC, vol. VI, 1911, p. 245-250; vol. VII, 1912-1913, p. 11-15.

substàncies químiques, havia suscitat certa polèmica en les pàgines del setmanari *La Aurora* de Manacor. *Femada* és defensat pel manacorí per evitar «l'invasió del mot castellà “*abono químico*”»; i no s'oposa a «adob químic», terme utilitzat a la Catalunya continental. De fet, a Mallorca el verb *adobar* té uns altres sentits, com ara «*adobar un'eyna; fer un adob a una cosa espenyada*», i Alcover vindica, constatant que apareix en un bon nombre d'obres lexicogràfiques amb el sentit adduït, que els pagesos mallorquins utilitzin *femar* i *femada* allà on el castellà faria servir *abonar* i *abono*. Constata, a més, com els mots castellans *abono* i *abonar* agafen preponderància en terres valencianes i catalanes, tot arraconant *fem* i *femada*, i fa una crida als col·laboradors perquè aportin proves del possible ús d'aquests darrers mots amb el significat de 'adob' i especialment de 'adob químic'.

Els col·laboradors, però, gairebé de manera general, no assimilen *femar* amb *adobar*, atès que consideren que el primer implica fer servir excrements animals i el segon, substàncies artificials. En altres casos, *femar* té un caràcter més general que *adobar*, fet que mostra que en el català continental hi havia una variació més àmplia quant al significat i ús d'aquests mots.

2.2. Tomar³ Alcover inicia el comentari del mot *tomar* tot indicant que havia demanat a un dels seus col·laboradors que indagüés si el verb continuava mantenint el sentit de 'agafar' o de 'prendre'. La resposta que li ofereix Plàcid Vives i Canals, monjo de Montserrat, li fa afirmar: «El verb *tomar* en sentit de *prendre* el considerem un pur *castellanisme*, que cal desterrar sense apellació; el *tomar* en sentit de *penjar-se, enganxar-se, embarriolar-se* no ens fa tan mals averanys».

Les aportacions d'un altre col·laborador, Alfons Sans i Rossell, del Penedès, fan reduir l'abast semàntic del terme a 'agafar al vol', «que correspon a l'*amparar* i *engospar* mallorquí i an el *copsar* català continental». L'estudi de *tomar*, però, es complementa amb els termes dialectals que s'estudien més endavant: § 2.10, *xam-par* i § 2.13, *empomar*.

2.3./2.4. Report/carnet⁴ L'examen dels mots *report* i *carnet*, localitzats en un document d'una entitat catalanista, motiven Alcover a considerar la influència dels gallicismes en el lèxic català, que fa que s'adoptin aquests termes tenint-ne d'altres de propis. En el primer cas, considera la idoneïtat d'usar *relació*, «que expressa exactament lo mateix que el francès *rapport*»; en el segon cas, advoca per *quadern, quèrn* o *quadernet*, quan *carnet* es refereix a llibreta de notes. La constatació d'aquesta influència el fa afirmar: «[D]esgraciadament per certs catalans just és *foraster* el castellà, no el francès; per nosaltres és *foraster* tot idioma que no és

3. BDLC, vol. viii, 1914-1915, p. 205 i 233-234; BDLC, vol. viii, 1914-1915, p. 246; BDLC, vol. ix, 1916-1917, p. 127-128.

4. BDLC, vol. ix, 1916-1917, p. 129-131.

el que mamàrem amb la llet materna, i consideram els *galicismes* tan fatals com els *castellanismes* pel Català» (BDLC, vol. ix, p. 131).

2.5. Boldró⁵ Fent constar la genuïnitat del terme *boldró*, ben viu a Mallorca, Alcover advoca pel seu ús en lloc de *grup*, el qual considera d'influència castellana, partint prèviament d'una base italiana, que al seu torn prové d'una arrel germànica —*kruppa*. Examinant la procedència de totes dues paraules i indicant la impossibilitat d'utilitzar *grop*, que adopta un altre valor semàntic, el dialectòleg considera que el català té altres mots per indicar la idea de 'aplec de gent'. S'inclina per *boldró*, provinent del llatí *BOLDRONUS*, ben present en diverses fonts documentals amb els dos sentits amb què s'usa a les Balears: «1r clapes de sembrat o de bosc més espesses que lo del voltant; 2n remolí d'aigua que brolla fent saboneral», les quals coincideixen a expressar la mateixa idea que *gruppo* «*embalum rodonenc, mole rodonenca*». I sosté, doncs, que ja que existeix a Mallorca el terme *boldró* per expressar un aplec, juntament amb els seus derivats, *aboldronar* i *boldronejar*, té més sentit prendre'l d'aquesta varietat que manllevar-lo d'una altra llengua.

2.6. Ajornar⁶ El verb *ajornar* amb el sentit de 'diferir' és considerat per Alcover un nou gallicisme que s'afegeix als que s'introdueixen en aquells moments en català. Demostrant que no existeix tradició documental d'aquest mot, ofereix, a més de *diferir*, altres alternatives possibles, com ara *perllongar* o *aplaçar*. *Perllongar* és emprat a Mallorca pel «poble, la gent de més saba mallorquina».

Si *perllongar* és un dialectalisme, *aplaçar* és, sens dubte, un castellanisme, com es recull a la segona edició del DCVB. En la primera edició, *aplassar* es considera que prové etimològicament del castellà, però no duu l'empremta de castellanisme. És interessant de constatar la diferenciació que fa el DCVB entre *castellanisme*, que sol aparèixer al costat del lema, i *pres del castellà*, que apareix en l'apartat final destinat a l'etimologia.

2.7. Flairar⁷ Aprofitant la publicació d'un text del botànic Àngel Sallent i Gotés en relació amb l'ús dels verbs *flairar* o *enflairar* que fa mossèn Lluís Carreras en un article a *La Veu de Catalunya*, Alcover n'examina el sentit i l'ús en català. Provenent del llatí *FRĀGRĀRE, FLĀGRĀRE*, *flairar* té el significat de «exhalar olor, deixar anar olor, aroma» i té un valor intransitiu (i no transitiu com apuntava Carreras).⁸

5. BDLC, vol. ix, 1916-1917, p. 289-299 i 337-338.

6. BDLC, vol. ix, 1916-1917, p. 362-366.

7. BDLC, vol. x, 1918-1919, p. 368-370.

8. Aquest és el text de Carreras: «Flor graciosa de Natzaret, nard divinal que enflairàveu la casa del Senyor, doneu a nostres llars cristianes aires de cel, que avivin l'esperit de família i purifiquin els costums de nostra terra. "Ave Maria"».

2.8. Quedar⁹ Alcover qüestiona el fet que Fabra consideri el verb *quedar* un castellanisme i li retreu que no hagi aportat cap prova documental d'aquesta afirmació. El manacorí considera que *quedar* és el resultat de l'evolució del llatí «*quietare*, d'on havia de resultar per l'indicada lley *quetare*»; i d'aquí sorgiria el català «*quet, queda* i *quedar*, sense cap intervenció ni influència del castellà».

2.9. Viuda¹⁰ Novament, en oposició a Fabra, Alcover reclama la genuïnitat de *viuda* i *viudo* davant la tendència del gramàtic gracienc de fer servir *vídua*, *víduu* o *vidu*. Analitzant-ne els orígens, la cronologia i la documentació, afirma que *viuda* és el fruit d'una metàtesi de *vídua*, ja usada al segle xv, i que, per tant, no és cap castellanisme.

2.10. Xampar¹¹ Arran dels comentaris que apareixen al BDLC sobre el mot *tomar* (§ 2.2), amb el valor de 'copsar', diversos col·laboradors aporten mostres lexicals que tenen també el valor de 'agafar una cosa en l'aire que altre tira'. *Xampar* («en diuen *txampar*»), enviat per un col·laborador de Sort, n'és una mostra, com també *enxampar*, adreçat per un altre de Sant Andreu de Palomar; *ansampa(r)*, documentat a Tortosa, juntament amb *ampoma(r)* (o *empomar*) i *emplomar*; i també amb *escupsar* [əskutsá], usat al Vallespir i al Rosselló.

2.11. Taba¹² Irene Rocas situa *taba* a Llofríu, amb el valor de «conversa. *Donar taba a un* vol dir parlar-li de moltes de coses».

2.12. Lluc¹³ El fill d'Irene Rocas, Serafí Bassa i Rocas, adreça a Alcover un terme usat a Santa Maria de Corcó, tot i que sembla que es troba també al Montseny. És el cas de *lluc*, amb el sentit de cara o aspecte. I afegeix diversos exemples: «un dia al cel fa cara d'haver de ploure; doncs diuen: *avui te lluc de ploure*. Si un camp de blat o d'altra vianda presenta bon aspecte, diuen que *té lluc d'anar mol(t) bé*».

2.13. Empomar¹⁴ Relacionat semànticament amb els mots *tomar* (§ 2.2) i *xampar* (§ 2.10), amb el sentit de 'agafar al vol', el col·laborador eivissenc, Vicenç Serra i Orvay, es refereix al mot *empomar* dient: «Aquí (Eivissa) tambe deim [...] **empumà** una cosa en su sentit de no deixar-la caure en-terra, y lu mateix *empoma* un allot una taronja que li tiren d'un tros lluny, que *empoma* un ca un rusegó de pa que li tiren a l'aire». Vegeu, també, Colón (2007).

2.14. Turriburri¹⁵ Entre altres valors semàntics que té *turriburri* destaca el que li dona Francesc Camps i Mercadal, un col·laborador de Menorca, amb el

9. BDLC, vol. xi, 1920, p. 238-240.

10. BDLC, vol. xi, 1920, p. 324-327.

11. BDLC, vol. viii, 1914-1915, p. 246-247 i 259-261.

12. BDLC, vol. ix, 1916-1917, p. 93-94.

13. BDLC, vol. ix, 1916-1917, p. 94.

14. BDLC, vol. ix, 1916-1917, p. 127.

15. BDLC, vol. ix, 1916-1917, p. 158.

sentit de «marruell, barrundanga, *contralidat* fatigosa o fastigosa; atac de greu malaltia». Alcover complementa aquest significat amb el que es troba a Artà i a Manacor, on «hi ha la dita: *Qui no menja turri-burri no arriba* (o *no entra*) a *Patriarca!* Amb lo qual volem dir que una persona de seny ha de menjar de tot, s'entén, de lo que menja l'altra gent, que no ha d'esser massa triat, massa esquitarell (exigent) en la manjúa». I explica: «Això mou el Dr. Camps a creure que a Menorca en temps primer *turri-burri* vendria a tenir el mateix sentit que a Mallorca, i que més envant s'extendria aquell sentit a lo que ara significa, això és, que *passar turri-burri* vol dir passar-ne de verdes i de madures, d'agres i dolces».

2.15. Panoli¹⁶ El mot *panoli* és analitzat per un jove Moll amb la finalitat de contradir el filòleg Max Leopold Wagner, el qual afirmava que aquest terme, amb el valor de 'babau', «no és de formació catalana». Per contra, Moll en sosté l'origen català i que, a més, el terme es transferí al castellà. Troba el terme al Maestrat i a la Ribera d'Ebre, on el *panoli* (< pa-en-oli) designa «una mena de pasta menjatívol, «cosa rodona ensucrada» segons F. Mestre, *Vocabulari tortosí*».

Moll explica que a les Balears *pa(a)mboli* —i no *pa(e)noli*, atès que la conjunció copulativa que s'utilitza és *amb* i no *en*— designa «la menja, molt freqüent i modesta, d'una llesca de pa abeurada d'oli i ordinàriament d'un pessich de sal o sucre»; i és freqüent l'expressió «éts un pamboli» amb el sentit de «beneytarro, un bàmbol». Es produeix, doncs, en aquest cas, una aplicació metafòrica del mot *pa* al sentit d'una persona que, de tan bona, degenera cap a la ximplexa o la beneiteria.

3. EL LÈXIC ALCOVERIÀ EXAMINAT, EL *DICCIONARI GENERAL DE LA LLENGUA CATALANA* (1932) I ALTRES FONTS LEXICOGRÀFIQUES

En aquest apartat es constata la presència o l'absència dels mots examinats en el *Diccionari general de la llengua catalana* (DGLC), en el *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB), en el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (DECLC), de Joan Coromines, i en el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC2).

3.1. *El DGLC i el DCVB*

Si es compara la presència dels mots estudiats en el DGLC i en el DCVB, cal observar-ne coincidències absolutes en el significat de *tomar*, *ajornar*, *report* i *quedar*. Els mots restants presenten certes divergències:

16. BDLC, vol. ix, 1923-1924, p. 356-357.

a) Parcial en relació amb el significat: en el cas de *femada*, el DGLC no expressa si són de tipus orgànic o químic (fet que havia suscitat el comentari d'Alcover); en el cas de *boldró*, coincideixen en el valor semàntic de 'redol de sembrat', però el DGLC no pren en consideració el valor de 'aplec de gent'.

b) Parcial en relació amb la sintaxi: el DGLC considera que *flairar* pot ser tant transitiu com intransitiu, mentre que el DCVB el considera sols transitiu.

c) Absolutes: el DGLC no recull el mot *viuda* (per raó de la grafia); en contrapartida, el DCVB, mantenint-se fidel al concepte de gallicisme que en tenia Alcover, no inclou *carnet*.

Pel que fa als dialectalismes, s'observen força discrepàncies quant a la presència dels termes en tots dos diccionaris. Hi ha, però, alguna coincidència, com en el cas de *taba*. No deixa de cridar l'atenció, però, que aquest mot aparegui en el DGLC, atesa la tendència a no incloure-hi dialectalismes. Coromines esmenta que *taba* és documentat al *Diccionari Aguiló* (DA) i atribuït erròniament a Barcelona (vegeu l'accepció 1).

Tres mots són recollits pel DGLC però amb un valor diferent del que els atorga el DCVB: *empomar*, que el DGLC defineix com a 'agafar pel pom', i *lluc*, amb sentits diversos que no coincideixen amb el que Alcover indicava. Els altres termes (*xampar*, *colla*, *xampat*, *turriburri* i *panoli*) no apareixen al DGLC.

3.2. *El DECLC i el DIEC2*

Coromines documenta tots els termes examinats, tant de caràcter general com dialectal, amb les definicions corresponents, i molt sovint fa referència a les informacions que en donà Alcover tant al BDLC com al DCVB per concretar-ne el significat, reproduint-ne la citació o ampliant les localitzacions.

En alguns casos, Coromines rectifica l'opinió del manacorí: considera que *report* i *ajornar* no són gallicismes, i en un nombre molt reduït d'entrades relacionades amb aquesta qüestió afegeix alguns comentaris sorneguers. Precisament en el cas de *report*, indica que no és un gallicisme «per més que vagi provocar les ires d'AMAlcover»; i en parlar de *ajornar*, explica que «AMAlcover féu un gran mullader denunciant aquest mot com a gallicisme». En la resta d'entrades, però, no s'aprecia cap to burleta, sinó que la referència a Alcover és absolutament neutra.

En altres casos, el DECLC es limita a documentar el mot, sense inclinar-se, però, obertament pel parer d'Alcover; és el cas de *femada*, en el qual, en relació amb la incorporació de fertilitzants químics, conclou: «ni hem de mirar l'ús que ell preconitzava com a desaconsellable, ni imposar-lo a ningú que no li plagui»; i de *boldró*, que examina com a substitut del resultat de l'italianisme *grupo*, malgrat

que, en lloc d'usar *grop*, «la llengua es decidí, en aquesta noció internacional pel vocalisme internacional».

Coromines està d'acord amb Alcover en el fet de considerar *carnet* un gallicisme, malgrat que n'accepta l'ús, i de titllar *quedar* com un castellanisme. Coincideix també a designar *viuda* com la forma més recomanable. Al seu torn, coincideix amb Alcover i amb Fabra en el cas de *tomar*, *ajornar*, *report* i *quedar*. Finalment, pel que fa a *flairar*, per bé que considera que antigament també va ser usat com a intransitiu, n'observa la predominància del valor transitiu, el qual, de fet, és el que recull ara el DIEC2.

Hi ha dues opinions que mereixen un comentari a part: *a*) considera que *taba* no és un mot barceloní, malgrat que així consti en el *Diccionari Aguiló*: «el DAG. ho atribueix a Barcelona (infundat?: no l'hi recordo); però sí que puc donar fe que és molt usual el terme en el parlar familiar de Girona (als nois barcelonins que hi anàvem ens venia de nou com cosa d'allà, 1918)»; *b*) indica que *xampar*, terme propi del català central, va ser inclòs el 1918 al *Diccionari ortogràfic*. Tanmateix, malgrat que sorprenia que no fos present al DGLC, no s'ha trobat aquest mot en cap de les edicions del *Diccionari ortogràfic*.

El DIEC2, tant en relació amb els mots de caràcter general com amb els dialectals, es manté fidel a la inclusió de termes que fa el DGLC, molt sovint reproduint-ne les definicions, però n'incorpora dos que Fabra no incloïa: *boldró* en el sentit de grup i *viudo*; però repeteix el significat de *empomar* amb el sentit de 'agafar pel pom'.

4. CARACTERÍSTIQUES DEL LÈXIC FABRIÀ EN CONTRAPOSICIÓ AMB ELS CRITERIS ALCOVERIANS

Després de l'examen dels mots esmentats i de constatar-ne la presència en diferents fonts lexicogràfiques, es pot arribar a corroborar les característiques de la tria lèxica que va fer Fabra per bastir el DGLC, que s'han apuntat al començament.

La varietat fabriana pròpia és certament la que apareix majoritàriament al DGLC. Aquesta afirmació no vol dir que l'obra inclogués totes les formes del català oriental, sinó que més aviat es decantava per les de la varietat de Barcelona. De fet, com Perea i Colón (2013) han descrit, el DGLC es troba mancat de molts termes de l'àrea oriental (o central), com ho demostra la llista de paraules que Eduard Fontserè va anotar al marge d'un exemplar seu del *Diccionari ortogràfic*. D'aquests, cinquanta-sis mots de lèxic comú no es troben tampoc en el DGLC, per bé que tots estan documentats en el DCVB: *verdissot*, *trenca*, *ronso*, *maldonat* o *llepum* en constitueixen una petita mostra. Altres mots indicats per Fontserè es localitzen, segons el DCVB, també a Barcelona, però el DGLC tampoc no els inclou: *grípia*, *mamadits*, *munta* o *travalera*, per exemple.

D'altra banda, si l'ús de la varietat pròpia de Fabra implicava l'exclusió d'algunes de l'àrea oriental, l'anàlisi dels mots estudiats mostra l'absència destacable de termes d'altres indrets. Tot plegat demostra la presència escadussera de dialectalismes en el DGLC.

Adicionalment, si Alcover veia gallicismes on no n'hi havia —per exemple, en el cas de *ajornar* o *report*—, és cert que el DGLC n'inclou una sèrie, que, seguint Alcover, potser podrien haver estat substituïts per termes catalans ja existents. A més de *carner* com a 'llibreta de notes', el DGLC també compta amb termes francesos, com ara *claraboia*, *xamfrà*, *pinacle*, *ximeneia* (Colón, 1976, p. 171-176) i *turbot* o *jonquilla* (Colón, 2009, p. 23-24). Aquesta elecció és prou freqüent en casos de formes castellanques prefixades: *condicionar* (fr. *conditioner*), *terroritzar* (fr. *terroriser*), *creditor* (fr. *créancier*).

En darrer terme, l'eliminació de castellanismes havia de ser el resultat de la tasca de depuració que la normalització i normativització del català duïen implícites. Si és ben lícit de suprimir-los, no ho és tant d'adoptar unes actituds puristes i intransigents que eliminin tot el que faci pensar en el castellà, com ara el reiquitzell de mots acabats en *-o* àtona, que recollia Alcover (BDLC, vol. XI, 1920, p. 238-240) o el mateix Coromines (1971, p. 197-209).

Aquesta mateixa actitud tendeix a bandejar paraules que, per raó de la seva similitud formal, pel fet de tenir un origen comú, recorden massa al castellà. I així s'explica el refús d'alguns parlants de paraules autòctones com ara *vas*, *abandó*, *manxego*, *trago*, *pillo*, que acostumen a ser substituïdes per les corresponents *got*, *abandonament*, *manxec*, *tragueta*,¹⁷ *pillet*.¹⁸

5. CONCLUSIONS

Els quatre criteris esmentats més amunt en relació amb el lèxic són aspectes que uneixen i alhora separen Fabra d'Alcover, tot mostrant una contraposició d'actituds en relació amb la creació d'un diccionari.

Tots dos comparteixen, en elaborar els seus repertoris, el fet d'incloure-hi les formes que usen o que més coneixen. Així, la presència de mallorquinismes i de solucions balears és, al DCVB, quantitativament important. És comú a tots dos l'interès a excloure termes forasters, que Alcover no sols limita als castellanismes sinó també als gallicismes, en la mesura que aquests mots poden substituir els que ja existeixen en la llengua o en alguna de les seves varietats.

17. Acceptada sols en el DGLC, i no *trago*, la qual ara ja consta al DIEC.

18. *Pillet* apareix al DGLC i al DIEC.

La discrepància més important, entre Alcover i Fabra, radica en la presència de dialectalismes en el diccionari, però aquest fet està vinculat al concepte que es tenia de l'obra lexicogràfica que s'havia d'elaborar. L'obra lingüística fabriana responia a la necessitat de crear una llengua estàndard. Potser, però, aquesta necessitat és més pròpia dels aspectes gramaticals, en el coneixement, l'ordenació i la sistematització dels quals Fabra reeixia, que en els aspectes lèxics, que el gracienc, per la seva formació, no dominava, almenys des del punt de vista de les varietats del català.

Sobta, però, que la llengua literària barri el pas al lèxic propi de totes les comarques que parlen català, malgrat que no tancava el pas als arcaïsmes.¹⁹ Aquesta actitud respon al model dels diccionaris francesos, que limiten el lèxic a la llengua de l'*honnête homme* (cf. el pròleg de la 2a edició del DGLC, p. XIV, i Colón, 2007, p. 17), però no al de les obres lexicogràfiques veïnes, com ara el castellà (*Diccionario de la Real Academia Española*), l'italià (*Dizionario della lingua italiana* de Nicolò Tommaseo i Bernardo Bellini) o el portuguès (*Dicionário da língua portuguesa* d'António Cândido de Figueiredo), i molt menys l'anglès (*Oxford English Dictionary*), el qual es planteja, pel seu caràcter *comprehensive*, d'incloure tots els mots de la llengua, fins i tot localitzant-los geogràficament.

El DCVB i el DECLC contenen un deversall de mots catalans que són usats i documentats (o ho han estat) en diferents indrets i donen compte de la varietat i riquesa de la llengua. Aquestes paraules són ara lluny de generar la confrontació que es va suscitar els anys cinquanta entre la segona edició del DGLC i el DCVB (vegeu la conferència de Moll (1956), «Els dos diccionaris»). On romandrien aquests mots si el DCVB o el DECLC, fruit de l'esforç i de la tenacitat dels seus autors, no haguessin existit? Quin seria el model lèxic del català aleshores? I tinent-los, quina repercussió han d'exercir —o haurien d'exercir— en el model lèxic del català estàndard del segle XXI, reconegut, en general, com de caràcter composicional, el qual té unes necessitats ben diferents de les que existien en el primer terç del segle XX?

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

ALCOVER, Antoni M. (1911-1926). *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, vol. VI-XIV.
COLÓN, Germà (1976). *El léxico catalán en la Romania*. Madrid: Gredos.

19. Com el mateix Fabra indica en la primera conversa filològica: «L'obra de redreçament del català literari és sobretot una obra de descastellanització i en la majoria dels casos és la llengua antiga que ens dona el mot o el gir amb què cal reemplaçar el mot o el gir castellà. D'aquí el nombre creixent d'arcaïsmes de la llengua escrita actual».

- COLÓN, Germà (2007). «De postergats i afavorits: el cas d'*empomar*, *agafar al vol*». *Els Marges*, núm. 81, p. 43-46.
- (2009). «Català: del general al particular». A: KABATEK, Johannes; PUSCH, Claus D. (ed.). *Variació, poliglòssia i estàndard: Processos de convergència i divergència lingüístiques en català, occità i basc*. Aachen: Shaker, p. 21-32.
- COROMINES, Joan (1971). *Lleures i converses d'un filòleg*. Barcelona: Club Editor.
- DCVB = ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de B. (1961-1969). *Diccionari català-valencià-balear*. 2a ed. Palma: Moll.
- DCVB1 = ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de B. (1930). *Diccionari català-valencià-balear*. Palma: Impremta d'Antoni M. Alcover.
- DECLC = COROMINES, Joan (1980-1991). *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial. 10 v.
- DGLC = FABRA, Pompeu (1931). *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Llibreria Catalònia.
- Diccionari Aguiló*. Materials lexicogràfics aplegats per M. Aguiló i Fuster, revisats i publicats sota la cura de Pompeu Fabra i Manuel de Montoliu. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1914-1934. 8 v.
- DIEC2 = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007). *Diccionari de la llengua catalana*. 2a ed. Barcelona: Edicions 62: Enciclopèdia Catalana. Disponible en línia a: <<http://dlc.iec.cat/>>.
- FABRA, Pompeu (1917). *Diccionari ortogràfic*. Barcelona: Publicacions de l'Institut de la Llengua Catalana.
- (1923). *Diccionari ortogràfic*. 2a ed. Barcelona: Publicacions de l'Institut de la Llengua Catalana.
- (2010). *Converses filològiques*. A: MIR, Jordi; SOLÀ, Joan (dir.). *Pompeu Fabra: Obres completes*. Vol. 7. A cura de Joaquim Rafel, Joan A. Argenter, Josep Murgades, Maria Toldrà i Antoni Tobella. Barcelona: Proa: Edicions 62; València: Edicions 3i4; Palma: Moll.
- MOLL, Francesc de B. (1956). *Els dos diccionaris*. Barcelona: Obra del Diccionari Català-Valencià-Balear.
- PEREA, Maria Pilar; COLÓN, Germà (2013). «Les aportacions d'Eduard Fontserè a la lexicografia catalana». *Els Marges*, núm. 99, p. 28-58.